

Služba domače nege*

Gerontološko društvo Slovenije, kakor tudi drugi družbeni dejavniki, že dalj časa ugotavlja, da moramo našemu starejšemu občanu zagotoviti posebno obliko družbenega varstva na njegovem domu, ker njegove nujne vsakdanje potrebe zahtevajo takojšno družbeno intervencijo.

V ta namen je socialna sekcija gerontološkega društva organizirala širše posvetovanje, ki je bilo aprila 1975. Na posvetovanju je bila navedena ugotovitev potrjena. Socialna sekcija gerontološkega društva Slovenije je imela nalogo, da naj zaradi aktualnega družbenega pojavnosti in njegove problematike vse napore usmeri v realizacijo sprejetih sklepov posvetovanja, pač zato, da bi povsod v Sloveniji že v letu 1976 zaživele posebne službe za pomoč starejšim ljudem na njihovih domovih.

Gerontološko društvo ugotavlja, da je velika ovira za razvoj organizirane dejavnosti in službe pomoči starejšim občanom na njihovih domovih v tem, da se v Sloveniji doslej nismo sporazumeli in dogovorili o enotnih izhodiščih in konceptu te dejavnosti, o organizacijskih oblikah in nosilcih, o enotnih programih, ki morajo biti obvezni za usposabljanje kadra, ter o načinu financiranja te dejavnosti.

Kaj mislimo z nazivom domače nege

Naziv domače nege priporočamo namesto različnih dosedanjih nazivov, kot so v rabi: strežništvo, hišna pomoč, laična nega na domu in podobno.

Različni izrazi, kot jih uporabljamo v Sloveniji za istovrstno dejavnost, prispevajo k nejasnim predstavam o vsebini in delu domače nege. Naš predlog, da bi to dejavnost v slovenskem prostoru imenovali službo domače nege, temelji na priporočilu sodelavcev Inštituta za slovenski jezik pri SAZU.

Služba domače nege je dejavnost, ki naj bi ustrezala določenim potrebam in interesom starejših ljudi na njihovih domovih. Zasnovana je na sodobnem konceptu družbene skrbi za stare ljudi, po katerem moramo starostnikom nuditi tudi domačo nego kot eno izmed enakovrednih oblik družbene skrbi, ki prispeva k varnemu življenju starih ljudi v njihovem domačem okolju.

Delovno območje domače nege

To delovno območje zaradi lažje predstave vključuje predvsem naslednja opravila:

- vzdrževanje bivalnih prostorov: pometanje, čiščenje tal (pomivanje), zračenje, brisanje prahu, redno vzdrževanje kopalnice in sanitarij, odnašanje smeti,
- prestiljanje in zračenje postelje,
- skrb za higieno oziroma čistočo posteljnih in urinskih posod,
- skrb za čistočo osebnega in posteljnega perila (organiziranje pranja, če upo-

* Gradivo je pripravila socialna sekcija gerontološkega društva SRS.

- rabnik nima pralnega stroja),
- skrb za ogrevanje prostora,
- nakup prehranbnih in drugih drobnih predmetov,
- prinašanje hrane iz trgovine ali obratov družbene prehrane,
- priprava enostavne prehrane in napitkov,
- pomivanje kuhinjske posode in vzdrževanje kuhinjskih prostorov,
- pomoč pri hranjenju,
- pomoč pri vzdrževanju osebne higiene: kopanje, umivanje glave, preoblačenje, striženje nohtov, nega ustne votline in zobnih protez,
- opravljanje enostavnih zdravniških navodil: merjenje temperature, kontrola odvajanja, preprečevanje preležanin,
- dajanje prve pomoči,
- nabava predpisanih zdravil in skrb za pravilno jemanje zdravil, spremljanje k zdravniku,
- pomoč pri vstajanju in spremljanje na krajše sprehode,
- informiranje strokovnih služb družbenopolitičnih in drugih družbenih dejavnikov (ZB, Društvo upokojencev, socialne komisije pri krajevnih skupnostih, organizacije RK, neposredni izvajalec sosedske pomoči itd.) o potrebah uporabnika,
- medsebojno povezovanje in pomoč pri navezovanju stikov s sosedi, sorodniki in drugimi,
- pomoč pri poravnavanju računov in pri raznih drugih pismenih opravilih.

Nekatere od navedenih nalog v službi domače nege se krijejo z organizirano dejavnostjo sosedske pomoči starejšim ljudem, vendar je sosedska pomoč vedno prostovoljna in občasna ter obsega manj obsežne potrebe. (Informativno publikacijo o sosedski pomoči je izdal Republiški odbor Rdečega križa Slovenije.)

Izobraževanje in usposabljanje kadrov

Navedeno območje domače nege nakazuje, da se pri izvajanju te dejavnosti prepletajo raznovrstna opravila.

Njih raznovrstnost in odgovornost do slehernega starega človeka postavlja pred neposredne izvajalce dokajšne zahteve — glede na njihove osebne lastnosti, pa tudi na njihovo usposobljenost in izobrazbo.

Kakor drugje po svetu naj tudi pri nas negovalka na domu postane sodoben ženski poklic.

Vsaka negovalka, ne glede na način, kako je pridobila ta naziv (redno izobraževanje ali usposabljanje za pridobitev kvalifikacije), mora imeti naslednje osebne lastnosti:

- nagnjenje k delu s starimi ljudmi in k delu v družini,
- sposobnost prilagajanja, razumevanja in sprejemanja navad starega človeka in družinskih članov,
- pripravljenost pomagati,
- taktnost, strpnost in molčečnost,

Izobraževanje oziroma usposabljanje negovalk lahko poteka v dveh smereh:

1. z redno šolo, ki bo po zakonu predpisana,
2. s tečaji, ki vključujejo teoretični in praktični učni program.

V Sloveniji si pristojne službe intenzivno prizadevajo, da bi se uredile možnosti za pridobitev negovalkega poklica z redno šolo po končani osemletki.

Vendar lahko pričakujemo, da bo pot za zadostitev tem formalnim in vsebinskim zahtevam trajala še dalj časa.

Nujne potrebe po službi domače nege postavljajo pred nas zahtevo po takojšnjem reševanju te problematike.

Trenutno vidimo rešitev samo v organiziranju tečajev, s katerimi bi se negovalke lahko takoj usposobile za opravljanje dela v službi domače nege.

Za organizacijo tečajev so realne možnosti. Organizator tečajev je lahko sleherni nosilec službe domače nege. Tečaje je možno organizirati za eno ali več občin skupaj oziroma za posamezna širša območja.

Pogoji za usposabljanje negovalk na domu:

- osebne lastnosti, ki so navedene zgoraj (testni preizkus),
- praviloma dokončanih 6 razredov osnovne šole,
- praviloma 18 let starosti.

Program usposabljanja (predmetnik):

1. Uvod: namen organizirane službe domače nege, pregledi potreb določenega kraja, osnovne naloge službe, družbena vrednost službe domače nege, organizacija službe domače nege	5 ur
2. Lik negovalke na domu (nekaj osnov iz etike socialnih in zdravstvenih delavcev)	2 uri
3. Principi dela z družino in starostnikom (9 principov)	5 ur
4. Kratke osnove psihologije osebnosti s poudarkom na kritična obdobja življenja	8 ur
5. Rekreativna in razvedrilo	3 ure
6. Najpogostnejše telesne spremembe pri starih ljudeh	4 ure
7. Najpogostnejše duševne spremembe pri starih ljudeh	4 ure
8. Tečaj Rdečega križa — nega bolnika s posebnim poudarkom na nego starejših in kronično bolnih	40 ur
9. Prva pomoč v gospodinjstvu (preventiva)	5 ur
10. Gospodinjstvo: vzdrževanje stanovanja, zračenje, skrb za snago perila, ravnanje z gospodinjskimi aparati, organizacija prehrane, priprava enostavne hrane, odgovornost za zdravo prehrano, principi o sestavi zdrave in dietne prehrane (teorija in praksa)	40 ur
11. Organizacija in delovanje strokovnih služb in drugih družbenih dejavnikov	2 uri
12. Oblike družbenih pomoči starostnikom, sprejete z veljavnimi predpisi	2 uri
13. Praktično delo v družini in v socialnih ali zdravstvenih zavodih	2 tedna

Usposabljanje za delo po navedenem predmetniku ter izdelanem učnem načrtu lahko poteka strnjeno povprečno 6 tednov (4 tedne teoretični pouk in 2 tedna praktični) ali 3 do 4-krat tedensko v popoldanskem času. Praktično delo mora biti organizirano v popoldanskem času.

Po zaključku tečaja opravi vsaka tečajnica zaključni izpit pred 3-člansko komisijo, ki jo sestavljajo: dva predavatelja in predsednik (predstavniki ustanovitelja službe domače nege).

Vsaka kandidatka, ki je uspešno opravila zaključni izpit, dobi pismeno potrdilo, da je usposobljena za opravljanje dela v službi domače nege in upravičena do naziva negovalke na domu.

V treh mesecih praktičnega dela po zaključnem izpitu si negovalke v organizacijskih enotah službe domače nege po internih predpisih pridobijo status polkvalifikacije.

Obnavljanje znanja iz predmetov prej navedenega učnega programa je po zaposlitvi obvezno vsaj 4 ure mesečno. Obnavljanje znanja organizira služba domače nege.

Dopolnjevanje znanja organizira služba domače nege ob razširitvi delovnega območja službe in ob novih dosežkih znanosti na področju gerontologije ter pomoči družini.

Pridobivanje kadrov je tesno povezano z organizacijo službe domače nege same. Ko se lotevamo organiziranja službe, moramo nujno informirati občane o predvideni dejavnosti. Le tako bomo pridobili potrebne kadre hkrati, ko bo služba ustanovljena. Ob tem opozarjamo na sporazumevanje o nujnem enotnem vrednotenju kadrov.

Organizacija in financiranje službe domače nege

Služba domače nege se povezuje vzporedno z dejavnostma, ki ju izvajata organizirana sosedska pomoč prek organizacij Rdečega križa v krajevni skupnosti in prek šol (v določenih primerih v Sloveniji) ter s službo zdravljenja na domu. Čim tesnejša je medsebojna povezava vseh treh dejavnosti, toliko uspešnejše in učinkovitejše je reševanje potreb starega človeka.

Občinski programi skupnosti socialnega varstva in skrbstva navajajo v svojih delovnih programih med drugim tudi ureditev pomoči na domu starega človeka kot eno od konkretizacij širše družbene pomoči starostnikom.

Zato naj občinska skupnost socialnega skrbstva — lahko pa tudi socialnega varstva — ugotavlja:

1. kakšne so potrebe po organiziranju službe domače nege na terenu,
2. kakšne organizacijske oblike so najbolj primerne in možne, oziroma kje in kdo bo neposredni nosilec službe,
3. kakšen bo način financiranja in pridobivanja materialnih sredstev za službo domače nege.

Za ugotavljanje potreb po službi domače nege starostnikov so najbolj poklicane socialne in zdravstvene službe, ki delujejo na območju občine.

V neposredni povezavi s strokovnimi službami pa so krajevne skupnosti kot tiste samoupravne teritorialne enote, ki združujejo delo in življenje naših občanov in delovnih ljudi ter kot prve nastopajo tudi v prikazovanju potreb in interesov ljudi v kraju samem, kjer živijo in delajo.

Že organizirane službe domače nege, čeprav pod drugimi nazivi (strežništvo, laična nega na domu itd.), se lahko razvijajo naprej in po potrebi širijo svojo dejavnost, ne glede na to, v kateri obstoječi službi že delujejo.

Služba domače nege je lahko organizirana:

- pri domu upokojencev,
- pri zdravstvenem domu,
- pri Centru za socialno delo,
- pri Krajevni skupnosti,
- pri organizaciji Rdečega križa,

— kot samostojna organizacija združenega dela.

V vsakem primeru naj se organizira služba domače nege kot samostojna enota, ki se krije z občinskim prostorom ali pa tudi z več občinami skupaj. Poleg tega mora zadostiti delovni vsebini službe domače nege in vsem formalno pravnim zahtevam.

Z izrazom »zadostiti vsebini« menimo, naj služba domače nege v svoji organizacijski enoti izvaja izključno domačo nego — sprva za starejšo populacijo prebivalstva. Predvidevamo, da se bo sčasoma razširila tudi na druge kategorije pomoči potrebnega prebivalstva.

»Formalno pravne« zahteve so med drugim: da mora imeti taka organizacijska enota svoja statutarna določila, samoupravno vodstvo, izdelana vsa interna določila oziroma sporazume, hkrati pa se mora vključiti v družbeno dogovarjanje in se samoupravno sporazumevati.

Nekaj priporočil za uporabo v internih aktih:

— Negovalke na domu naj se dnevno zadržujejo pri enem porabniku povprečno le dve uri. Izkušnje so namreč pokazale, da potreba po časovno daljšem obdobju pomoči dokazuje, da porabnik potrebuje popolnejšo oskrbo.

— Negovalke lahko opravljajo delo v polnem ali skrajšanem rednem delovnem razmerju in po pogodbi o delu. Delo je lahko redno in občasno.

— Ugotavljanje potreb uporabnikov in vodenje oziroma spremljanje dela negovalk s strokovnimi delavci je sestavni del službe domače nege.

— Služba domače nege je tesno povezana s patronažno službo zdravstvenega doma in z občinsko socialno službo.

— Delovno območje dejavnosti naj bo opisano tako, da bodo čimbolj vidne meje med službo domače nege, službo zdravljenja na domu, organizirano sosedsko pomočjo ter izključno gospodinjstvi storitvami.

Služba domače nege se financira iz različnih virov. Le malo občanov bo moglo kriti stroške za službo domače nege v celoti. Zato bo moral ustanovitelj službe domače nege zagotoviti finančna sredstva za njeno nemoteno delovanje.

Sredstva lahko prispevajo:

skupnost socialnega varstva in skrbstva, ker prispevata s svojo dejavnostjo k socialni varnosti starega človeka;

skupnost invalidskega in pokojninskega zavarovanja in zdravstvena skupnost, ker pomeni služba domače nege tudi preventivno, kurativno in rehabilitacijsko zdravstveno dejavnost;

uporabniki sami na podlagi za to določenih kriterijev in lestvic, ki določujejo, odnose med njihovo materialno zmogljivostjo ter okvirno višino določenih prispevkov za službo domače nege;

možnost za pridobivanje sredstev obstaja tudi v drugih virih, npr. v prispevku Društva upokojencev, organizacij Rdečega križa, organizacij združenega dela in drugih.

Zakaj je služba domače nege potrebna

V Sloveniji živi in dela iz leta v leto večje število starejših ljudi. Vedno več je upokojencev, ki so si s svojim minulim delom (in taka je tudi njihova pravica)

zaslužili, da zanje ustvarimo take pogoje življenja, v katerih bodo lahko živeli varno in svojim sposobnostim primerno.

Star človek se nenadoma znajde pred dejstvom, da so njihovi dohodki manjši, da je njegov način življenja z upokojitvijo docela spremenjen, da so nastali z osamosvojitvijo otrok v družini drugačni odnosi, da je postal osamljen — ob vsem tem pa so njegove potrebe po oskrbi in negi, po spremenjeni prehrani in po zdravstveni pomoči, večje.

Včasih je človek živel krajši čas kot danes. Živel je počasneje, bil je manj obremenjen z nenehnim prilagajanjem na hitri civilizacijski in tehnični razvoj. Vedel je, da bo preživel svoj vek doma in da bo imel vedno nekoga od svojcev poleg sebe.

Problem varnega življenja starostnikov čutimo tako v mestih kot na podeželju. Na podeželju je to predvsem tam, kjer mlajši zapuščajo vas in odhajajo v industrijska središča.

Kako si zagotoviti oskrbo, nego, postrežbo, družabništvo . . . ? postaja vse bolj pereče vprašanje naših starostnikov, ker jim tega mlajša družina pri nas ne more več nuditi. Menjava dela, vključevanje žene v družbeni in delovni proces ter višji življenjski standard porajajo nove probleme tudi za statega človeka. Zaradi vsega tega in pa podaljšane življenjske dobe so pojavne oblike starosti in staranja drugačne, v psihofizičnem, socialnem in ekonomskem pogledu težje in v zadnjem desetletju nenehno spremenljive. Tudi pri starem človeku gre za jasno sliko celovitosti in povezanosti ter odvisnosti psihosocialne in psihosomatične sfere.

Danes živi v Sloveniji že okoli 200.000 ljudi, starih nad 65 let, ali dobrih 11 % vsega prebivalstva. Leta 2000 bo po prognozi demografa dr. Vogelnika to število naraslo na 260.000 ljudi oziroma na 12,1 % vsega prebivalstva.

Podrobnejša razčlenitev po petletnih skupinah ljudi, starih nad 65 let, kaže, da se bodo ta razmerja med starostnimi skupinami spremenila:

starost	1966	1976	1986	1996
65 — 69	43,2	38,9	27,2	41,5
70 — 74	27,1	30,3	30,7	29,7
75 — 79	17,5	19,6	24,6	13,8
80 — 84	9,7	8,7	13,6	11,1
85 in več	2,5	2,5	3,9	3,9
	100	100	100	100

Po stanju ob koncu l. 1974 je bilo v Sloveniji 197.623 upokojencev, od tega 95.824 starostnih, 50.493 invalidskih in 51.306 družinskih. Tako pride na 3,5 aktivnih zavarovancev 1 upokojenec.

Vsi ti podatki kažejo, da se skupina starega prebivalstva veča. S tem narašča tudi njegova problematika in pa potreba po razrešitvi te problematike.

Gerontološko društvo povsod zastopa gerontološko načelo, da bomo uspešni le, če bomo ustvarili ustrezne pogoje za življenje starih ljudi in seveda, če jih bomo ustvarili v skladu z našim samoupravnim družbenim sistemom. Danes že močno, močno trka na vrata potreba po opisani službi domače nege, po službi, ki bo pomagala starim ljudem, da bi lahko še varno živeli v domačem okolju. Podčrtujemo

varno, saj je prav ta občutek eden bistvenih pogojev, da ostane star človek čim dlje aktiven, da ima še svoje interese, da živi in ne samo živetari. Ustvariti ustrezne pogoje, med njimi omenjeno službo, nadalje pridobiti dovolj kapacitet v domovih upokojencev, primerno grajena in opremljena stanovanja za upokojence in organizirati sosedsko pomoč, so med najvažnejšimi preventivnimi ukrepi, ki zagotavljajo, da bo naša starost čim manj betežna, skrb zbujujoča in osamljena.

Rdeči križ Slovenije je že skoraj pred dvajsetimi leti prvi začel organizirati pomoč v postrežbi in negi na domovih, gerontološko društvo pa je v svojih prizadevanjih za razvoj službe domače nege upoštevalo vse dolgoletne in bogate izkušnje Rdečega križa.

V istem času se je taka služba organizirala v tovarni Iskra in v Tekstilni tovarni v Kranju, nadalje v železarni na Jesenicah ter v mariborski krajevni skupnosti Ivan Cankar. Tudi v Ptujju je taka služba organizirana že nekaj let v krajevni skupnosti. Kasneje jo je za svoje paciente organiziral zdravstveni dom Ljubljana Moste-Polje — kot zarodek dejavnosti, ki jo danes opravlja Zdravstveni dom Ljubljana. Tudi pri krajevni skupnosti Gradišče v Ljubljani so študentke Višje šole za medicinske sestre opravljale nekaj časa nego bolnih na njihovih domovih. Jeseni leta 1970 je začel to dejavnost opravljati Dom upokojencev Tabor v Ljubljani, in sicer vse do leta 1972, ko je to službo prevzel Zdravstveni dom Ljubljana.

V zadnjih letih se je o tej obliki pomoči dosti pisalo in razpravljalo. To dejavnost je obravnavalo že priporočilo republiške skupščine leta 1968. Od leta 1970 se je SZDL Slovenije močno angažirala ob vprašanih starejše populacije. Vsi akcijski programi družbene skrbi za stare, ki so takrat nastali, so vsebovali tudi nekaj odstavkov ali celo poglavij o pomoči starim na domovih. Leta 1970 je mesto Ljubljana sprejelo program družbene pomoči za starejše prebivalce s tremi nalogami: dovolj domov za upokojence, organizacija »strežniške« službe ter reševanje stanovanjske problematike starih ljudi s posebnimi in prirejenimi stanovanji. Program je še veljaven in aktualen.

Nova zakona o socialnem skrbstvu in socialnem varstvu, ki sta bila sprejeta decembra 1974, imata v svojem programskem delu tudi službe za pomoč občanom. Programi republiške in občinskih skupnosti socialnega skrbstva kakor tudi varstva navajajo med svojimi nalogami obravnavano dejavnost.

ZDRAVSTVENO VARSTVO STARIH V SOCIALNIH ZAVODIH ZA STARE

V socialnih zavodih za stare je potrebno izboljšati nivo zdravstvene službe in slediti sodobnim medicinskim načelom. Skrb za stare mora biti vsestranska (pregled, zdravljenje, nega, rehabilitacija, zaposlitvena terapija) in integrirana v dejavnost osnovnega zdravstvenega varstva pristojnega ZD.

Zdravstveno in negovalsko osebje mora biti soliden in dovolj številen team, da bo zmožgal opravljati svoje naloge.

Dr. Marija Žnidaršič
(Zdravstveni vestnik št. 5/1976)